

Світлана Якимова

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету "Львівська політехніка",
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінального права і процесу
s_v_volk@ukr.net

ГЕНЕЗИС СУЧАСНОГО ПОНЯТТЯ КОРУПЦІЇ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

© Якимова С., 2017

Наведено історичний екскурс щодо етимології поняття корупції. Обґрунтовано, що її виникнення пов'язано з формуванням держави та права, становленням окремих соціальних груп осіб, які виконували владні функції.

Розглянуто ознаки корупції у сучасному суспільстві. Досліджено політичний, соціально-економічний, правовий та моральний аспекти корупційної поведінки. Узагальнено, що корупція різноманітна у своїх проявах, що ускладнює формулювання універсального визначення поняття корупції, яке б уміщувало увесь спектр її сутнісних ознак.

Закцентовано на специфіці кримінологічного змісту поняття корупції як об'єкта запобіжної діяльності. У кримінологічному розумінні корупція – це особливий вид корисливої злочинної діяльності з використанням службових повноважень чи можливостей, пов'язаних з займаною посадою чи наданням послуг відповідно до договору з підприємством, установою, організацією.

Ключові слова: корупція; службове становище; владні повноваження та можливості; користь; злочинна діяльність; кримінологія; запобігання

Светлана Якимова

ГЕНЕЗИС СОВРЕМЕННОГО ПОНЯТИЯ КОРРУПЦИИ: КРИМИНОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье представлено исторический экскурс касательно этимологии понятия коррупции. Обосновано, что ее возникновение связано с формированием государства и права, становлением отдельных социальных групп лиц, которые выполняли властные функции.

Рассмотрены признаки коррупции в современном обществе. Исследованы политический, социально-экономический, правовой и моральный аспекты коррупционного поведения. Обосновано, что коррупция разнообразна в своих проявлениях, что затрудняет унификацию определения понятия коррупции, которое бы охватывало весь спектр ее существенных признаков.

Акцентируется на специфике криминалогического содержания понятия коррупции как объекта предупредительной деятельности. Обобщено, что в криминалогическом смысле коррупция – это особый вид корыстной преступной деятельности с использованием служебных полномочий или возможностей, связанных с занимаемой должностью или оказанием спектром услуг, в соответствии с договором с предприятием, учреждением, организацией.

Ключевые слова: коррупция; служебное положение; властные полномочия и возможности; корысть; преступная деятельность; криминология; предотвращение.

Svitlana Yakymova
Institute of Jurisprudence and Psychology
Lviv Polytechnic National University
Department of Criminal Law and Procedure
PhD, Associate Professor

GENESIS OF MODERN CONCEPT OF CORRUPTION: ASPECT OF CRIMINOLOGY

The article presents a historical overview on the etymology of corruption. Proved that its occurrence is associated with the formation of the state and law, the formation of certain social groups who perform power functions.

Considered evidence of corruption in modern society. Studies of political, social, economic, legal and moral aspects of corrupt behavior. Generalized, that a corruption is various in the displays, that complicates formulation of universal determination of concept of corruption, which would contain all spectrum it essence signs.

Accented on the specific of maintenance of criminology of concept of corruption as an object of preventive activity. In understanding of criminology a corruption is the special type of mercenary criminal activity with the use of official plenary powers or possibilities, related to held a position or grant of services in accordance with an agreement with an enterprise, establishment, organization.

Key words: corruption; official position; powers and capacities; benefit; criminal activity; criminology; prevention.

Постановка проблеми У сучасному суспільстві корупція – соціальний інститут, елемент системи управління, тісно взаємопов'язаний з іншими соціальними інститутами – політичними, економічними, культурологічними.

За міжнародними оцінками корупція в Україні становить загрозу не лише національній безпеці, але й є істотним чинним, що уповільнює подальшу інтеграцію нашої держави у європейську спільноту. Відтак, забезпечення ефективної протидії корупції є одним з пріоритетних векторів державної політики України як на національному, так і міжнародному рівнях. Водночас ефективна протидія корупції неможлива без глибокого та послідовного наукового забезпечення такого виду соціальної діяльності. Насамперед виникає потреба у комплексному й ретельному з'ясуванні генезису поняття корупції, її сучасного сутнісного змісту й особливостей прояву в Україні.

Як засвідчують наукові джерела з цієї проблематики, корупція є складним явищем, що постійно трансформується й щоразу набуває нових ознак і проявів. Усе це обумовлює нагальну потребу у подальших наукових пошуках щодо дослідження феномену корупції як об'єкта сучасної протидії. У зв'язку з цим особливого сенсу набуває з'ясування криминологічного змісту поняття корупції та її генезису в сучасних умовах.

Аналіз дослідження проблеми Різні аспекти багатогранного поняття корупції та генезису її розвитку відображені у працях К. М. Абдієва, Г. Н. Борзенкова, А. І. Бутенко, О. П. Дудорова, В. С. Комісарова, М. І. Камлика, В. П. Кувалдина, О. Кужель, Н. Ф. Кузнецової, В. К. Лапенкова, В. С. Лукомського, В. В. Лунєєва, М. І. Мельника, Е. В. Невмержицького, В. В. Панкратова, П. М. Панченко, В. І. Попова, В. М. Поповича, С. Д. Пундей, Е. П. Рязанова, К. В. Суркова, Е. І. Темнова, О. В. Филимонова, В. І. Чекального, М. П. Яблокова та інших вітчизняних та

закордонних учених. Водночас кримінологічний аспект поняття корупції та генезису її розвитку досліджено лише фрагментарно.

Головною метою цієї статті є з'ясування кримінологічного змісту поняття корупції та генезису її розвитку в Україні.

Виклад основного матеріалу. Історичний екскурс щодо етимології поняття корупції засвідчує, що її виникнення асоціюється з формуванням держави та права, становленням окремих соціальних груп осіб, які виконували владні функції ("чиновництво"). Перша згадка про корупцію у системі державної служби відображена в архівах Давнього Вавилону (друга половина XXIV ст. до н. е.) [1, с. 94].

В епоху античності "корумпувати" означало не лише підкуп кого-небудь чи всіх: народ (не обов'язково посадову особу) грошима, щедрими подачками, але й зневажати звичаї, упускати якісь можливості, нехтувати свободою, ганьбити гідність тощо.

У римському праві "corruptere", зокрема, означало фальсифікувати свідчення, підкупити суддю (претора) [2, с. 93]. Окрім цього, термін "корупція" використовувався також і як правовий принцип: "збочення найкращого є найгірше".

У період Середньовіччя, поняття "корупція" набуває винятково канонічного значення – як спокуса диявола. Пізніше corruptibilitas – означало тлінність людини, схильність до руйнації, але аж ніяк не здатність брати чи давати хабарі. Корупція у богослов'ї католицизму стала проявом гріховності.

Для сучасного розуміння поняття корупції не втрачає своєї актуальності теза Нікколо Макіавеллі про корупцію, яка прирівняна до хвороби, яку важко розпізнати та згодом легше лікувати, й навпаки – її легко розпізнати, проте важко вилікувати. Своєю чергою, наш сучасник А. Н. Агыбаєв також прирівнює корупцію з раковою пухлиною, що перероджує державний апарат, призводить його до незворотних змін [3, с. 13].

У кримінологічних джерелах корупція зазвичай асоціюється з регресивними змінами у державному апараті, що водночас деформує і особистість, суспільство державу, обмежує економічну свободу, конкуренцію та доступ громадян й бізнесу до національних ресурсів, а також руйнує державний апарат і моральні засади суспільства [3, с. 10].

З політико-державно-правових позицій корупцію розглядають як головний спосіб криміналізації політичної влади та системи управління.

Корупція як правове явище становить порушення відповідних правових норм й виражається у формі цивільно-правових деліктів, дисциплінарних проступків, адміністративних правопорушень та корупційних злочинів, які є найнебезпечнішим виявом корупційних правопорушень.

Загалом для корупції характерні такі ознаки: регулярність, систематичність отримання винагороди; включення посадової особи в діяльність організованих злочинних груп.

Корупція вирізняється такими ознаками:

1) залежність рівня та форм корупції від загального стану формування демократичних інститутів;

2) несистемне, часто науково необґрунтоване реформування основних інститутів (адміністративні процедури, податкова система, регуляторна діяльність держави, вирішення соціальних проблем тощо);

3) набуття корупцією ознак системного явища через ураження життєво важливих інститутів суспільства та перетворення її на функціонально важливий спосіб їх існування;

4) неефективність політичних ініціатив у сфері боротьби з корупцією;

5) зміцнення в суспільстві стереотипів терпимого ставлення до корупції, поєднання в масовій свідомості визнання суспільної шкоди корупції і готовності обирати корупційні способи вирішення проблем, що призвело до нездатності громадян брати активну участь в антикорупційних діях;

6) ураження корупцією органів державної влади, органів місцевого самоврядування;

7) слабкість інститутів громадянського суспільства (залежність засобів масової інформації від власників та органів державної влади, які здебільшого уникають об'єктивного висвітлення цих проблем, відсутність підтримки громадянських ініціатив через зневіру та суспільну апатію більшості населення, залежність неурядових організацій від осіб, які надають їм фінансову підтримку [4].

Так, корупція різноманітна у своїх проявах. Відтак, вкрай складно узагальнити універсальне визначення поняття корупції, яке б уміщувало увесь спектр її сутнісних ознак. Однак, це не усуває можливості формулювання так званого “рамкового” поняття корупції, що бодай у загальних рисах дає змогу окреслити сутність цього суспільного феномену. Так, зокрема, на 34-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 17 грудня 1979 р. корупцію визначено як будь-яку дію чи бездіяльність службової особи у сфері її повноважень за винагороду в будь-якій формі в інтересах того, хто надає таку винагороду, як з порушенням посадових інструкцій, так і без їх порушення” [5, с. 14]. Однак, як уточнює М. В. Савва, “корупція ... має місце не лише у відносинах приватної особи й представника влади, але й у ... відносинах між людиною та корпорацією” [6, с. 148].

Зважаючи на комплексність розроблення поняття корупції особливої значущості для вирішення конкретних завдань набувають так звані “галузеві” визнання корупції. Так, зокрема, кримінологічний зміст поняття корупції має визначальне значення для розроблення системи заходів протидії. Адже кримінологічні рекомендації й, зокрема, щодо уточнення змісту поняття корупції є теоретичним підґрунтям для удосконалення юридичної практики. Специфікою кримінологічного підходу до тлумачення поняття корупції є поєднання юридичного та соціологічного аспектів.

У зв'язку з цим варто зазначити, що відповідно до чинного законодавства України корупція – це використання відповідними особами службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [6].

Як цілком виправдано зазначають Д. Бейлі, Дж. Ная, Сар Дж. Та К. Фрідріха, корупція є “... девіантною поведінкою, поєднаною з приватною мотивацією, яка означає, що індивідуальні або групові цілі переслідуються за суспільний рахунок” [7]. Так, у кримінологічному розумінні корупція – це особливий вид корисливої злочинної діяльності з використанням службових повноважень чи можливостей, пов'язаних зі займаною посадою чи наданням послуг відповідно до договору з підприємством, установою, організацією.

Висновки Підсумовуючи, треба зазначити, що комплексне розуміння поняття, генезису та механізму корупції сприяє виробленню підходів у розробленні та реалізації ефективної антикорупційної політики. Зокрема, кримінологічне тлумачення підпорядковане уточненню змісту поняття корупції як об'єкта комплексної протидії. У кримінологічному значенні корупція – це, передусім, особливий вид корисливої злочинної діяльності, пов'язаної з учиненням злочинів з використанням службових повноважень чи можливостей, пов'язаних зі займаною посадою чи наданням послуг відповідно до договору з підприємством, установою, організацією.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Большая советская энциклопедия*. – М. : Сов. энциклопедия, 1977. – Т. 27. – 623 с. 2. *Милан Бартошек Римское право. Понятие, термины, определения / М. Бартошек*. – М. : Юрид. лит., 1989. – 448 с. 3. *Протидія корупційній злочинності в Україні : навч. посіб. / [Ю. І. Дмитрик, С. В. Якімова та інші.] ; за заг. ред. І. В. Красницького*. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. – 308 с. 4. *Концепція подолання корупції в Україні “На шляху до доброчесності” : Указ Президента України від 11 вересня 2006 року № 742/2006 // Урядовий кур'єр від 20.09.2006 р. – № 175*. 5. *Основы борьбы с организованной преступностью / под ред. В. С. Овчинского, В. Е. Эминова, Н. Н. Яблокова*. – М. : ИФРА – М, 1996. – 400 с. 6. *Про запобігання*

корупції: Закон України від 14 жовтня 2016 року // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056. 7. Чубенко І. В. Генезис понятия коррупции / І. В. Чубенко// Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2009. – № 1 (87). – С. 113–118.

REFERENCES

1. *Bol'shaya sovet-skaya entsyklopedyya* [Great Soviet Encyclopedia]. Moscow, Sov. Entsyklopedyya Publ. 1977, T. 27. 623 p. 2. Mylan Bartoshek *Римское право. Понятие, термины, определеныя* [Roman law. Concepts, terms, definitions] Moscow, Yuryd. lyt. Publ., 1989. 448 p. 3. *Protydiya koruptsiyniy zlochynnosti v Ukrayini* ; Yu. I. Dmytryk, S. V. Yakymova ta insh. ; za zah. red. I.V. Krasnyts'koho [Protidiya koruptsiyniy zlochinnosti in Ukraini] Lviv, L'vivs'kyu derzhavnyu universytet vnutrishnikh sprav Publ. 2010. 308 p. 4. *Kontsepsiya podolannya koruptsiyi v Ukrayini "Na shlyakhu do dobrochesnosti"*: Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 11 veresnya 2006 roku № 742/2006 [The concept of combating corruption in Ukraine "Towards voluntary integrity"]. Uryadovyy kur'yer, 20.09.2006, № 175. 5. *Osnovy bor'by s orhanyzovannoy prestupnost'yu* / pod red. V. S. Ovchynskoho, V. E. Yemynova, N. N. Yablokova [Fundamentals of the fight against organized crime] Moscow : "YFRA M" Publ., 1996. 400 p.; 6. *Pro zapobihannya koruptsiyi*: Zakon ukrayiny vid 14 zhovtnya 2016 roku [Prevention of Corruption] . Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny, 2014, № 49, pp. 2056.; 7. Chubenko I. V. *Henezys ponyattya koruptsiyi* [The genesis of corruption]. Byuleten' Ministerstva yustytisiyi Ukrayiny, 2009, № 1 (87), pp. 113–118.

Дата надходження: 24.12.2016 р.